

РЕПУШЕВСЬКА Ірина – аспірант, викладач кафедри «Філологія» Одеського національного морського університету, вул. Мечникова, 34, Одеса, 65029, Україна (repushevskayairyna@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2794-4445>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.27>

Бібліографічний опис статті: Репушевська І. (2022). Хто такі героїні роману? (Базові типи жіночих персонажів англомовного роману XVIII–XXI ст.: психолінгвістичний аспект). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 49, 188–198. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.27>.

ХТО ТАКІ ГЕРОЇНИ РОМАНУ? (БАЗОВІ ТИПИ ЖІНОЧИХ ПЕРСОНАЖІВ АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ XVIII–XXI СТ.: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. У статті досліджено основні типи провідних жіночих персонажів, зображених в англійському романі XVIII–XXI ст. століть. Зміни в часі позначені зміною культурних цінностей і соціальних ролей у суспільстві. Жінки активно заявляли про свої наміри ліквідувати дискримінацію та зрівнятися в правах із чоловіками. Зростання соціально-психологічного статусу жінки в англомовному суспільстві активізувало увагу як письменників, так і читачів до нового типу персонажів у літературі.

Незважаючи на великий інтерес науковців до гендерної репрезентації головних героїв романів, їхні соціально-психологічні типи та мовні особливості в спеціальній літературі висвітлені недостатньо. Завданням нашого дослідження є розкриття сутнісних характеристик та визначення основних типів жіночих героїнь, представлених у англійському романі XVIII–XXI ст.

У статті простежено систему трьох антропоцентрів тогочасних романів, уточнено зміст поняття «персонаж», з'ясовано три типи головних жіночих героїнь та виділено суттєві характеристики кожного з них. Відомі літературні персонажі-жінки близькі чи незрозумілі читачам не лише завдяки своїм позитивним рисам, а й іншим особистісним характеристикам, як-от хоробрість, зухвалість, хитрість, лукавство тощо. Ми стверджуємо, що три основні літературні жіночі типи англійської літератури («рожевий», «злий» і «напористий», за D. Rampton) подорожують у часі, тобто перенесені від образів жінок, які жили багато років тому, у сучасний світ. Читачам досить легко, як показують автори романів, впізнати та ідентифікувати їх за вербальною та невербальною поведінкою. Перспективами дослідження є проведення лінгвопсихологічного експерименту з метою встановлення британських національних уподобань стосовно соціально-психологічного типу жіночого літературного персонажа, а отже, окреслення віртуального ідеалу англійської жінки загалом.

Ключові слова: жіночий образ, рожева героїня, героїня-негідниця, асертивна героїня, гендер, соціо-психологічний тип.

REPUSHEVSKA Iryna – Postgraduate Student, Lecturer at the Chair of Philology, Odesa National Maritime University, Mechnykova str., 34, Odesa, 65029, Ukraine (repushevskayairyna@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2794-4445>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.27>

To cite this article: Repushevska I. (2022). Who is the main female character in the English novel? (Basic types of female characters of the English novel of the XVIII–XXI c.: psycho-linguistic aspect). *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytsskohoderzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 49, 188–198. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.27> [in Ukrainian].

WHO IS THE MAIN FEMALE CHARACTER IN THE ENGLISH NOVEL? (BASIC TYPES OF FEMALE CHARACTERS OF THE ENGLISH NOVEL OF THE XVIII–XXI C.: PSYCHO-LINGUISTIC ASPECT)

Summary. The present work looks at the study of the main types of leading feminine characters depicted in the English novel in the diachrony of the 18th–21st centuries. Changes in time are also

characterized by changes in cultural values and social roles in the society. Women have actively stated their intentions to eliminate discrimination and equalize their rights with men. The growing social and psychological status of women in the English-speaking society has focused attention of both writers and readers on a new type of character in literature.

Despite the scholars' great interest in gender representation of the main characters in the novels, neither their socio-psychological types, nor their verbal peculiarities have been highlighted enough in the special literature. The main challenge of our study is to reveal the essential characteristics and formation of basic types of female heroines in the English novel during the 18th-21st centuries.

In the process of work there were traced the system of three anthropocentres in the novel, specified the concept of "character" in literary semantics, clarified three types of the main female characters represented in the English novel and singled out essential characteristics of each of them. The well-known literary females are close and understandable to the readers not only due to their positive features, but also because of other personal traits, like bravery, audacity, cunningness, slyness, etc. We shall argue that the three basic literary female types conditionally termed (after D. Rampton, 2019) as 'pink', 'wicked' and 'assertive' travel in time in the English literature and transfer from images of women who lived many years ago, into our contemporaries. It is still easy for the readers to recognise and identify them by means of their verbal and non-verbal behaviour as shown by the authors of the novels. The prospects of the study are to carry out a linguistic-psychological experiment for the purpose of establishing British national preferences in the socio-psychological type of the female literary character, and thus, outline the virtual ideal of the English woman in general.

Key words: *female character, pink character, wicked character, assertive character, English novel, gender, socio-psychological type.*

Постановка проблеми. Стаття присвячена дослідженню типів головних героїнь, представлених в англomовному романі XVIII–XXI ст. Зміна століть супроводжена також зміною культурних цінностей та соціальних ролей членів суспільства. Жінки активно заявили про свій намір усунути дискримінацію та зрівнятися у своїх правах із чоловіками. Зміна соціального й психологічного статусу жінки в англomовному суспільстві фокусувала увагу як письменників, так і читачів на новому типі персонажа в літературі.

Центральні персонажі романів – не герої, а героїні, які переймаються кар'єрою та пошуками свого місця в житті, небайдужі до власного особистого життя та постійно потрапляють у найрізноманітніші ситуації.

У лінгвістиці дотепер немає єдиного визначення поняття *персонаж*, тому що його розглядають як відбиток конкретної особистості, знак, сему або складник системи тексту художнього твору. З іншого боку, навіть пересичений читач інтуїтивно відчуває, що різні дійові особи, представлені в романі, виконують різні ролі. Наявні підходи до інтерпретації поняття «персонаж роману» різняться поміж собою як розумінням цього терміна, так і типологією персонажів взагалі. Як слушно зазначає О. О. Пожарицька, «у персонажному субтексті фіксується відбиток мовної картини

світу дійової особи» (Пожарицька, 2014, с. 7). Тож вивчення сюжетного статусу дійових осіб романів у світлі їхньої ролі й мовленнєвої поведінки – своєчасне питання в літературі та лінгвістиці.

Дослідженню віртуальних особистостей крізь призму гендеру присвятили свої роботи такі видатні вчені, як Е. Сепір, О. Есперсен, М. Бахтін, а також сучасні дослідники М. Лілієштром (1996), С. Томас (2002), А. Торнтон (2010), П. Леві (2014), Н. Ю. Колісниченко (2008), І. Б. Морозова (2019) та ін. Попри велику зацікавленість науковців вербальними засобами вираження гендеру в мовленнєвих партіях головних героїнь романів, поза увагою дослідників залишаються питання інтерпретації письменниками і письменницями їхніх мовленнєвих портретів, віддзеркалених у соціо-психологічній типізації героїнь.

Актуальність здійсненої розвідки вмотивована, з одного боку, роллю жінки в різних сферах сучасного суспільства, а з другого, – певними прогалинами в лінгвістичній і літературознавчій літературі щодо психолінгвістичної типізації жіночих персонажів.

Об'єкт вивчення – головні персонажі англomовних романів XVIII–XXI століть, **предмет** – соціопсихологічні особливості різних типів жіночих персонажів.

Мета дослідження – розкрити становлення й особливості формування популярних типів жіночих героїнь в англomовному романі XVIII–XXI століть.

Поставлена мета мотивує конкретні **завдання** дослідження:

- прослідити систему трьох антропоцентрів художнього твору;
- конкретизувати поняття «персонаж» в літературознавстві;
- з'ясувати типи персонажів, наявні в англomовному романі;
- висвітлити суттєві характеристики різних типів героїнь англomовного роману.

У процесі дослідження використано такі *загальнонаукові методи*, як індукція, дедукція й аналогія, а з *лінгвістичних* – метод спостереження, аналізу словникових дефініцій, контекстуально-інтерпретаційний та метод мотиваційних моделей для виокремлення відповідних жіночих типів.

Виклад матеріалу. Розвиток сюжету будь-якого художнього твору неможливий без активності дійових осіб, або *персонажів*, що є невід'ємною частиною квазіреальності вигаданого автором світу. Саме персонажі є віддзеркаленням авторських ідей і носіями свідомості віртуальних особистостей; вони перебувають у центрі дискурсу і є «...однією із центральних категорій наративу та частиною системи трьох антропоцентрів художнього твору *автор ↔ персонаж ↔ читач*».

Створення образу людини у художньому творі – складний і багатоаспектний процес. Художні персонажі мають бути насамперед легко впізнаваними читачами поза тим, що їх не можливо побачити.

У лінгвістиці та літературознавстві поняття *персонаж* зазвичай трактують як текстову *мовну особистість*, об'єктивовану в мовленні та реконструйовану шляхом аналізу мовних засобів (Карасик, 2004; Караулов, 1987). Інакше кажучи, «...персонаж – це соціально та культурно зумовлена читацька ментальна модель, що є наслідком взаємодії когнітивної бази читача» (Гураль, 2005, с. 240) та авторської текстової репрезентації. Інтерпретацію поняття *персонаж* здійснювано на підставі відмінних теоретичних підходів, серед яких зазначимо стилістичний (Борисова, 2002; Скідан, 2007), психопоетичний (Богомолів,

2005) та когнітивно-дискурсний (Бехта, 2010; Бондаренко, 2002; Буцикіна, 2004; Колегаєва, 2010; Паскова, 2005). З позиції *міметичного підходу*, персонажі є іконічними відбитками реальних особистостей, так само, як і художня література, – відбитком реального життя крізь призму авторського світобачення. М. М. Бахтін пропонує аналізувати *персонаж* як носія індивідуального (що не завжди збігається з авторським) світобачення, що живе у творі (Бахтин, 2002, с. 9). Метою автора є ствердити чуже «Я» не як об'єкт, а як суб'єкт (там само, с. 6). Герой у М. М. Бахтіна – «особливий погляд на світ і на себе самого, смислова та оцінна позиція людини стосовно себе та стосовно навколишньої дійсності... Вся дійсність стає елементом його (героя) свідомості, а предметом авторського бачення і зображення є саме функціонування цієї свідомості» (Бахтин, 2002, с. 27).

У своїй «Поетиці» Аристотель проголошує «пріоритет дії над суб'єктом». Саме дія є об'єктом імітації. Виконувачі дії другорядні щодо неї й вирізняються рисами характеру, доданими пізніше. «Вони (персонажі) діють не для того, щоб виявити характери, а виявляють характери внаслідок своїх дій» (Борецький, Зварич, 2007, с. 34). Таким чином, персонажі є «наслідком сюжету», а їхній статус виглядає чисто функційним. Саме такий підхід бачимо у *формально-структуралістському підході*. «Вони радше учасники чи актанти, аніж персонажі. Це помилково вважати їх реальними істотами. Важливим є лише те, що персонаж робить в оповіді, а не те, чим він є за психологічними або моральними мірками» (Chatman, 1980, p. 111).

Логічним продовженням такого підходу є *теорія актанта* А. Ж. Греймаса (1996). Автор розглядає актантів як виконавців дій (action) у світлі категорій глибинного наративного рівня. Персонажі рівні акторам і визначувані тільки на базі корпусу всіх їхніх мовленевих дій (Греймас, 1996, с. 121). Звідси актор розуміється як «одична реалізація актанта на поверхневому рівні тексту. Актори маніфестують специфічні ознаки, тоді як актантів є тільки шість: *суб'єкт, об'єкт, відправник, отримувач, помічник та опонент*.

Поняттю *актант* дорівнює поняття *функція* у працях Е. Суріо та К. Бремона,

а також *архіперсона* в працях Ю. Лотмана (1996). **Французькі структуралісти** розробили аналітичні моделі персонажів, які розглядають як *агрегати текстових знаків* (Томашевский, 1996; Намон, 1972). Ф. Гаммон навіть запропонував спеціальні таблиці для аналізу, до яких включено інформаційні категорії, такі як семантичні осі, функції та способи детермінації. Психологічні характеристики, дії персонажів фіксують у спеціальних клітинах таблиці за допомогою плюсів та мінусів (Намон, 1972).

Постструктуралісти К. Брук-Роуз та Ж. Деррида критикують цілісну інтерпретацію персонажа як відображення людини, вважаючи людину децентрованою, якій бракує індивідуальності та психологічної глибини. Сам персонаж розглядається як феномен культурно зумовлений та історично перехідний (Грицанов, Можейко, 2001, с. 774).

Звертаючись до **семіотичних теорій**, зазначимо, що персонаж, згідно з їхніми настановами, завжди підпорядкований тексту. Він «втрачає свої привілеї, свій центральний статус і своє визначення. Як сегмент закритого тексту, найбільше чим є персонаж – це моделлю повторення (pattern of reoccurrence) того ж власного імені» (Weinsheimer, 1979, р. 195). Згадаємо тут також **есенціальістський підхід**, що спирається на філософію Ляйбніца і розглядає поняття *персонаж* у світлі можливих світів (*possible worlds theory*) (Ryan, 1991; Werth, 1999).

Аналізуючи наявні підходи до вивчення персонажа А. Палмер зазначає, що поняття *персонаж* можна інтерпретувати як *граматичну особу* (grammatical person): *об'єкт* дискурсу, *літературний прийом* (literary device): як складник задуму автора, *об'єктивований* його *мовленнєвою позицією* (speech position). Автор розглядає персонаж як базову одиницю в процесі віртуальної комунікації. Персонаж – *несправжня особистість* (non-actual individual): віртуальна особистість з особливими зовнішніми, психічними і соціальними характеристиками, що існує у лудичному текстовому просторі (Palmer, 2004, р. 37).

Узагальнюючи наведені вище спостереження, можна зробити висновок про неможливість існування персонажа поза межами твору. «Наративний агент не трактується як аналог,

симулякр чи інший феномен реального життя, і вся увага повинна бути зосереджена на його формальній, неприродній та чисто мистецькій суті» (Margolin, 1983, р. 2).

Ю. Марголін розроблює базову платформу для вивчення персонажу як окремої фігури в наративі твору й пояснює, у чому полягають протилежності його внутрішньої сутності (Margolin, 1987, р. 107-108; Margolin, 1989, р. 1-5; Margolin, 1990, р. 843-847). Своєю чергою А. Палмер звертає увагу на те, що персонаж можна трактувати в параметрах *граматичної особи* (grammatical person): об'єкта дискурсу, суб'єкта референції іменників та займенників. Персонаж може розумітися також як *літературний прийом* (literary device) і як частина авторського задуму стосовно досягнення естетичного впливу на читача. З іншого боку, персонажеві властива певна мовленнєва *позиція* (speech position); виконуючи роль фокалізатора уваги читача, він постає сюжетотвірною, базовою фігурою наративної комунікації. Персонажі – не абстрактні фігуранти твору, а реальні дійові особи: чоловіки й жінки в квазіреальності роману. «Їхні гендерні відношення фіксуються у вигляді мовних стереотипів, які накладають відбиток на людину, в тому числі й на віртуальну мовленнєву особистість» (Морозова, Єршова, 2019, с. 21).

У своєму дослідженні пропонуємо **комплексний підхід** до вивчення персонажа, або художнього образу, доволі популярний в науковій літературі (Fishelov, 1990; Hochman, 1985; Mead, 1990). Розглядаємо його як синтез аналога людини й текстового конструкту. Аналізуючи художні образи, ми не маємо на меті ототожнювати їх з образами реальних особистостей, попри те що «література написана людьми про людей і для людей» (Bal, 1997, р. 80). Вони виявляють схожість з реальними особистостями (*person-like*) (Rimmon-Kenan, 2002, р. 33), але не ідентичні їм. Такий підхід «прирівнює наратив до реалізму» (Bal, 1997, р. 116). Персонажі є «сфабрикованими створіннями <...> імітацією, фантазією, спогадом – паперовими людьми без крові та плоті» (там само, р. 80). Вони «є точками у словесній композиції тексту, в оповіді вони є вербальними абстракціями, конструктами; хоча ці конструкти аж ніяк не

є людськими істотами, вони змодельовані на читацькому сприйнятті людей і тому подібні до них» (Rimmon-Kenan, 2002, p. 33).

Зі свого боку, поділяємо думку, що «персонажі не наділені життям; вони фіктивні, несправжні сутності. Ми наділяємо їх особистісними рисами тією мірою, для якої особистість є *схемою*, знайомою для нас у житті та мистецтві» (Chatman, 1980, p. 138). Таким чином, запропонований тут комплексний підхід можна узагальнити в такий спосіб: «Жоден індивідуум не може бути пізнаним іншим сповна, тому що доступна інформація про людей навколо нас є уривчастою, схематичною та неповною. Відтак певні сторони життя людини невідомі навіть для найближчих людей» (Bortolussi, 2003, p. 140). «Хоча реальні люди є онтологічно довершеними, їх неможливо пізнати повністю. І навпаки, хоча літературні персонажі є більш схематичними, ми відчуваємо, що знаємо їх краще ніж реальних людей, і в них є більше єдності та послідовності» (Hochman, 1985, p. 87).

Зазначимо, що персонажі як дійові особи художнього твору розуміються тільки крізь призму своїх стосунків з іншими дійовими особами цього твору. Як слушно вказує О. Гураль, «...персонаж утворюється внаслідок взаємодії читацьких когнітивних механізмів, з одного боку, та текстової інформації, з іншого» (Гураль, 2005, с. 127).

Вітчизняні науковці розуміють персонаж як «постать літературного твору з психічними, особистісними якостями – постать як текстуальну позицію, антропоморфно окреслену» (Гром'як, Ковалів, 2007, с. 532). Інакше кажучи, – це «серія послідовних появ однієї особи в межах даного тексту» (Гинзбург, 1979, с. 89). Порівнюючи дійову особу художнього тексту з актором, погодимося, що актор є структурною позицією, тоді як персонаж є семантичною одиницею (Bal, 1997, p. 115).

На відміну від вітчизняного підходу, західні дослідники розмежують так звані *об'ємних, комплексних (round)* персонажів, які сприймаються як багатовимірні особистості, та *однобічних (flat)*, примітивних, карнавальних дійових осіб, легко впізнаваних завдяки певній домінантній характеристиці (Forster, 1963). Персонажі розподіляють також на *відкритих (open-ended)* і *закритих (closed)* дійо-

вих осіб. Зазвичай об'ємні персонажі – це *відкриті* фігуранти. Вони зазнають розвитку в моральному або віковому чи обох аспектах. Однобічні дійові особи виступають як *закриті* фігуранти, їхня поведінка незмінна впродовж розвитку сюжету художнього твору (Chatman, 1980, p. 132). Крім того, персонажів розподіляють відповідно до їхніх функцій у творі (головні та другорядні), а також класифікують на жіночі та чоловічі образи.

Основу будь-якої оповіді становить переконливий набір дійових осіб. Відомі три способи їх класифікації. Один із них – через архетипи – широкі описи різних типів персонажів, які наповнюють людські історії. Другий спосіб – групувати персонажів за роллю, яку вони відіграють у ході оповіді. Третій метод полягає в групуванні персонажів за якістю, з висвітленням того, як вони змінюються впродовж оповіді чи навпаки – залишаються незмінними.

Якщо класифікувати персонажів за роллю, яку вони відіграють в оповіді, то можна виділити сім головних типів: головний герой, антагоніст, любовний інтерес, довірена особа, дейтерагоністи, третьокласні персонажі та фон.

Розглянемо, як традиційно типізують персонажів в англomовному літературознавстві. Літературний тип – це художній образ, найбільш імовірний у певному суспільному середовищі. Інакше кажучи, літературний тип відображає риси, властиві деяким героям зі схожим світоглядом, життєвою позицією, манерою соціальної поведінки, уявленням про щастя тощо.

Головний герой. Центральний *персонаж* твору, на якому сфокусована увага автора і якому співчуває читач, – це головний герой. Здебільшого образи головних персонажів автори ретельно описують, наділяють їх логічною історією життя, особистою мотивацією та характером. Фабула оповіді часто подається саме з їхнього погляду.

Антагоніст. Головний негідник твору – це антагоніст. Він усіляко перешкоджає планам героя, втручається в його життя, зраджує протагоніста. Антагоніст – це не те саме, що антигерой, як Джокер чи Уолтер Уайт. Антигерой – це злочинські люди, які виконують роль головного героя, але з протилежним знаком.

Коханець або коханка: любовне зацікавлення та об'єкт бажання головного героя.

Довірений. Цей тип персонажів є найкращим другом або помічником головного героя, як Санчо Панса для Дон Кіхота. Часто про життя та мотивацію вчинків головного героя читач дізнається від довіреної особи, хоч не кожна історія цього потребує. Найвідомішою довіреною особою є Гораціо в «Гамлеті» Шекспіра.

Дейтерагоністи. Ці персонажі часто збігаються з довіреними особами. Дейтерагоніст близький до головного героя, але основний сюжет оповідання не відповідає безпосередньо лінії спілкування цих персонажів. Гораціо виступає в ролі дейтерагоніста. У трилогії Дж. Толкієна «Володар кілець» Семвайз Гамгі – дейтерагоніст. У шекспірівському «Ромео і Джульєтті» Бенволіо є дейтерагоністом і водночас довіреною особою, тоді як Меркуціо = дейтерагоніст, але не довірена особа.

Третичні персонажі. Персонажі третього рівня заповнюють світ історії, але не обов'язково пов'язані з основною сюжетною лінією. Вони можуть виконувати доволі широкий спектр функцій і виявляти різний ступінь особистого динамізму. У «Людині-павуку» персонажі третього рівня допомагають наповнити світ Нью-Йорка Пітера Паркера.

Фон. Цей персонаж необхідний насамперед для того, щоб підкреслити якості головного героя. Це тому, що фон фактично є протилежністю головного героя. У серіалі «Зоряний шлях» капітан Кірк і містер Спок слугують один одному фоном, оскільки їхні особистості є надто різними. Драко Малфой – це фон для Гаррі Поттера.

Відповідно центральний жіночий персонаж художнього твору – це героїня. Саме в її образі синтезуються авторські та читацькі уявлення про жіночу привабливість та її позитивне начало.

Попри велику кількість в англійській літературі *жіночих образів*, їхня класифікація в літературознавстві практично не здійснена. Зіставляючи відомі нам підходи, спробуємо виокремити найтипівші образи головних героїнь англійської літератури.

Отже, серед найвідоміших персонажів англійської літератури – жінки й дівчата.

Героїні можуть бути злими або добрими, завжди покірними та лагідними або тими, хто ніколи не здається. Ними захоплюються різні покоління читачів, прагнуть бути схожими на них, наслідувати їхню модель поведінки. У перелік входять найкращі жіночі персонажі різного віку: молоді дівчата Матильда (Р. Даль «Матильда») і Герміона Грейнджер (Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер»), дуже доросла Евелін Кауч (Ф. Флегг «Смажені зелені помідори в кафе Whistle Stop»).

Жіночі літературні героїні залишаються з читачами ще довго після того, як вони закінчили читати романи, у яких фігурують ці героїні. Близькість, із якою читачі пізнали персонажа, сприяє їхньому розумінню долі і мотивації вчинків героїнь. Наприклад, Джейн Ейр (і всі її бажання та почуття) стають настільки реальними для читачів, що їм здається, ніби вони зустріли і зрозуміли цю дивовижну жіночу героїню. Водночас героїня не обов'язково має бути реально позитивною особистістю. Навіть негідниці можуть сприйматися читацькою аудиторією з симпатією. Читачі обожають жіночі персонажі в літературі за зухвалість їхніх вчинків. Скарлетт О'Хара (М. Мітчел «Віднесені вітром») була надзвичайно сміливою для жінки свого часу, а мадам Дефарж (Ч. Дікенс «Повість про два міста») – вірець невтомного злодійства. Деякі з найпопулярніших жіночих літературних персонажів примудряються вчиняти як розсудливі, так і зухвалі речі, стаючи відображенням складної природи жінки. Вони можуть бути молодими чи старими, чарівними або бридкими, але всі вони запам'ятовуються і можуть бути класифіковані в певний спосіб.

Розглянемо найбільш відомі типології англійських літературних героїнь.

Британська дослідниця С. Кіль пропонує їх класифікувати за темпоральною ознакою, тобто згідно з часом написання творів, починаючи від XVIII століття, тобто дофеміністичні героїні (XVIII століття), феміністичні героїні (XIX століття – початок XX століття), постфеміністичні героїні (кінець XX – початок XXI століття) (Keel, 2014).

Деякі дослідники пропонують брати до уваги жанровий критерій, тобто відповідно до жанру твору, а саме: героїні-авантюристки (у пригодницькому романі), домашні

господарки (у родинно-побутовому творі), знедолені та добродішні (у сентиментальному романі) тощо (Wolff, 2005, p. 87).

Останнім часом набуває популярності психологічний підхід до проблеми типізації жіночих образів в англійській літературі. Це роботи А. Гундерт (2017), К. Піерсон та К. Поуп (Pearson, Pope, 2005), Дж. Д. Савітт (Savitt, 1982), ін.

Ідеалізація жінки, що сягає корінням Середньовіччя, віддзеркалює образ позитивної героїні, домашнього янгола. Одним із перших представляє такого янгола С. Річардсон у романі «Памела» *Pamela; or, Virtue Rewarded*, 1740 р. Головна героїня – це високоморальна дівчина, позбавлена кокетства, усяких корисливих планів щодо свого пана, сповнена гідності. Усі ці риси (головна з яких – добродішність) допомагають їй змінити долю бідної служниці на роль господарки дому (Richardson, 2009). Цей психологічний тип жінок також можна зустріти серед героїнь Ч. Діккенса, у романах якого бачимо безліч канонічних добродішних і пасивних дівчат з різних суспільних класів (Флоренс Домбі, Агнес, Роз Мейлі). Цей тип героїнь Д. Ремптон окреслює як рожевий (Rampton, 2019, p. 349). Жіночі образи Т. Гарді, У. Теккерея, навпаки, є своєрідним втіленням жінок хитрих, які полюють на наречених та конкурують із добродішними героїнями. Активна та рухлива жінка – це зворотний бік медалі канонічного самовідданого образу; демон з обличчям ангела народився із домашнього янгола. Отже, Ребекка Шарп – найяскравіша постать у натовпі різноликих персонажів роману У. Теккерея «Ярмарок марнославства». Ребекка розумна, дотепна, артистична, приваблива, сповнена енергії, діяльна, має твердість духу, рішучість, силу волі. Героїня роману легко нехтує моральністю, високими поняттями та людськими почуттями. Усі свої переваги: чарівність, розум, волю – вико-

ристовує для досягнення егоїстичних цілей. Цей тип героїнь дослідник умовно називає «негідниці» (wicked). Подорожуючи часом, вони втілюються в образах Круели («101 Далматинець» Д. Сміта), сестри Рейчід («Політ над гніздом зозулі» К. Кесі), Емі Данн («Зникла дівчина» Г. Флінн) та інших.

З появою жіночого руху в літературу почав проникати образ так званої «нової» жінки, самостійної та незалежної. Замість того щоб, за словами С. Вульф, «віддзеркалювати свого чоловіка», жінка стає самостійною одиницею, має власні погляди й переконання. Цей тип героїнь Д. Ремптон називає асертивними (assertive) (Rampton, 2019, p. 361), тому що вони завжди чесні, щирі, відверті у своїх цілях і можуть бути рівними партнерами для чоловіка. Уособленням цього типу є Е. Бенет з роману Дж. Остен «Гордість та упередження» (*The Pride and Prejudice*), Дж. Ейр з роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» (*Jane Eyre*), Джо Марч з роману Л. М. Елкот «Маленькі Жінки» (*Little Women*). Сучасний тип асертивної героїні вбачаємо в Бріджет Джонс із «Щоденників Бріджет Джонс» (*Bridget Jones Diary*), принцесі Міа з роману М. Кебот «Щоденники принцеси» (*The Princess Diaries*), Кетніс Евердін із роману С. Колінз «Голодні ігри» (*The Hunger Games*).

Висновки. Уже той факт, що окреслені вище психологічні типи жіночих персонажів із англійської літератури мандрують крізь час, перевтілюючись із жінок, що жили багато років тому, у наших сучасниць, свідчить про те, що наведені базові типи літературних героїнь якнайкраще віддзеркалюють наявні базові уявлення читача про жінок. **Перспективами** дослідження є проведення лінгво-психологічного експерименту задля встановлення переваг англійців щодо психологічних властивостей жінок-героїнь роману, і як наслідок, – ідеалу англійської жінки загалом.

ЛІТЕРАТУРА

- Античні поетики. Аристотель. Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Гораций. Про поетичне мистецтво / упоряд. М. Борецький, В. Зварич. Київ : Грамота, 2007. 168 с.
- Бахтин М. М.** Проблемы поэтики Достоевского. Москва-Augsburg, 2002. 167 с.
- Бехта І. А.** Оповідний дискурс в англійській художній прозі : типологія та динаміка мовленнєвих форм : дис. ... д-ра філ. наук : 10.02.04 / Київський національний університет імені Т. Шевченка. Київ, 2010. 526 с.
- Богомолов А. Ю.** Языковая личность персонажа в аспекте психопоэтики : на материале романа Л. Н. Толстого «Анна Каренина» : дисс. ... канд. фил. наук : 10.02.01 / Череповецкий государственный университет. Череповец, 2005. 207 с.

- Бондаренко Я. О.** Дискурс акцентуєваних мовних особистостей : комунікативно-когнітивний аспект : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2002. 143 с.
- Борисова Т. С.** Лінгвостилістичні засоби створення образу стереотипного персонажа (на матеріалі англomовної пригодницької прози XIX–XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Одеса, 2002. 19 с.
- Буцикіна Н. Є.** Лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти внутрішнього мовлення персонажів (на матеріалі художньої прози Ф. Моріака) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ, 2004. 19 с.
- Гинзбург Л. Я.** О литературном герое. Ленинград, 1979. 224 с.
- Греймас А. Ж.** Размышление об актантных моделях. *Вестник Московского Университета. Серия 9. Филология.* Москва, 1996. № 1. С. 118–135.
- Гураль О. Ю.** Концепт «персонаж» : спроба когнітивного аналізу. *Вісник Сумського державного університету. Філологічні науки.* Суми, 2005. Вип. 5 (77). С. 109–114.
- Карасик В. И.** Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
- Караулов Ю. Н.** Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 262 с.
- Колегаєва І. М.** Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вияв комунікативної вторинності в художньому тексті. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна.* Харків, 2010. Вип. 61 (896). С. 102–107.
- Колісниченко Н. Ю.** Лінгвопоетика німецько-та англomовних романів (romance, романс): гендерний аспект : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04 / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 248 с.
- Літературознавчий словник-довідник / редкол.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
- Лотман Ю.** Текст у тексті. Антологія світової літературно-критичної думки XX століття / за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 430–441.
- Морозова І. Б., Єршова К. І.** Лінгвальні засоби вираження емотивності в жіночому романі. *Мова.* Одеса, 2019. № 31. С. 20–26.
- Паскова Н. А.** Концепт ЖЕНЩИНА. *Антологія концептов* / под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Том 2. Волгоград : Парадигма, 2005. С. 132–146.
- Постмодернизм. Энциклопедия / под общ. ред. А. А. Грицанов, М. А. Можейко. Минск : Интерпрес-сервис; Книжный дом, 2001. 1040 с.
- Пожирицька О. О.** Авторський концепт позитивності у мовленнєвому портреті головного героя : комунікативно-парадигматичний аналіз : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2014. 20 с.
- Скідан О. Г.** Контрастивні стилістичні засоби втілення концепту ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ у художніх текстах У. С. Моєма : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2007. 20 с.
- Томашевский Б. В.** Теория литературы. Поэтика : учеб. пособие. Москва : Аспект Пресс, 1996. 334 с.
- Val M.** Narratology : introduction to the theory of narrative. Toronto : University of Toronto Press, 1997. 254 p.
- Bortolussi M., Dixon P.** Psychonarratology : foundations for the empirical study of literary response. Cambridge : Cambridge University Press. 2003. 304 p.
- Chatman S.** Story and Discourse : Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1980. 277 p.
- Dictionary of Narratology / by G. Prince. University of Nebraska Press, 2003. 144 p.
- Fishelov D.** Metaphors of Genre : the role of analogies in genre theory. USA : Pennsylvania State University, 1990. 188 p.
- Forster E. M.** Aspects of the novel. Harmondsworth : Penguin, 1963. 141 p.
- Hamon P.** On semiologic status of character. *Critical Essays* / trans. by R. Howard. Evanston : Northwestern University Press, 1972. P. 117–163.
- Hochman B.** Character in Literature. UK : Cornell University Press, 1985. 204 p.
- Hundert A.** Rethinking the Strong Female Character. *Critical Essays.* The Ploughshares, 2017. URL: <https://blog.pshares.org/rethinking-the-strong-female-character/> (дата звернення: 24.12.2021).
- Keel S.** The Greatest Female Characters In Literature. UK, 2014. 245 p.
- Leavy P.** Chick-lit, Science and Feminism? *The creativity post.* Nov. 09, 2014. URL: https://www.creativitypost.com/article/chick_lit_science_and_feminism (дата звернення: 20.11.2021).

- Liljestrom M.** Sukupuolijarjestelma. *Avainsanat*. Tampere, 1996. P. 118–130.
- Margolin U.** Characterisation in narrative : some theoretical prolegomena. *Neophilologus*. 1983. № 67. P. 1–14.
- Margolin U.** Individuals in Narrative Worlds : An Ontological Perspective. *Poetics Today*. 1990. № 11 (4). P. 843–871.
- Margolin U.** Introducing and Sustaining Characters in Literary Narrative : A Set of Conditions. *Style*. 1987. № 21 (1). P. 107–124.
- Margolin U.** Structuralist Approaches to Character in Narrative : The State of the Art. *Semiotica*. 1989. № 75 (1-2). P. 1–24.
- Mead G.** Representation of fictional character. *Style*. 1990. Vol. 24 (3). P. 440–462.
- Palmer A.** Fictional Minds. Lincoln and London : University of Nebraska Press, 2004. 273 p.
- Pearson C., Pope K.** Toward a typology of female portraits in literature. *CEA Critic*. 2005. Vol. 37. No. 4. P. 9–13.
- Rampton D.** From Shakespeare to Rowling. *Literary Semantics : Brighton Readings*. 2019. Vol 35. P. 341–367.
- Richardson S.** Kinkead-Weekes M. Pamela. *A collection of critical essays*. N.J., 2009. 121 p.
- Rimmon-Kenan Sh.** Narrative Fiction. London, New York : Contemporary Poetics, 2002. 181 p.
- Ryan M. L.** Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory. Bloomington : Indiana University Press, 1991. 291 p.
- Savitt J. D.** Female Stereotypes in Literature (With a Focus on Latin American Writers). Yale-New Haven Teachers Institute, 1982. Vol. 5. URL: <https://teachersinstitute.yale.edu/curriculum/units/1982/5/82.05.06.x.html> (дата звернення: 10.10.2021).
- Thomas S.** The great chick lit conspiracy. *The Independent*, 2002. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/the-great-chick-lit-conspiracy-172223.html#comments-area> (дата звернення: 16.11.2021).
- Thornton A.** Women's fiction why not? / Ed. by G. Tibballs. Running Press Book Edition. London, 2010. 169 p.
- Weinsheimer J.** Theory of Character : Emma. *Poetics Today*. 1979. № 1 (1-2). P. 185–211.
- Werth P.** Text worlds : representing conceptual space in discourse. Longman, 1999. 390 p.
- Wolff C. Gr.** Female Literary Characters: Basic Types and Images. USA : Massachusetts University Press, 2005. 321 p.

REFERENCES

- Antichni poetiki. Aristotel'. Poetika. Psevdo-Longin. Pro visoke. Goracij. Pro poetichne mistectvo [Ancient / Antique poetics. Aristotle. Poetics. Pseudo-Longin. On the exalted. Horatii. On the poetic art] (2007) / uporjad. M. Borec'kij, V. Zvarich. Kyiv : Gramota [in Ukrainian].
- Bahtin, M. M.** (2002). Problemy pojetiki Dostoevskogo [Problems on Dostoevsky's poetics]. Moscow, Augsburg [in Russian].
- Bal, M.** (1997). Narratology : introduction to the theory of narrative. Toronto : University of Toronto Press [in English].
- Bekhta, I. A.** (2010). Opovidnyj diskurs v anghlomovnij khudozhnij prozi : typologhija ta dynamika movlennjeyvkh form [Narrative discourse in the English fictional prose : typology and dynamics of speech forms]. (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Bogomolov, A. Ju.** (2005). Jazykovaja lichnost' personazha v aspekte psihopojetiki : na materiale romana L. N. Tolstogo «Anna Karenina» [Language personality of a personage in psycho-poetic aspect : on the material of L. N. Tolstoy's novel "Anna Karenina"]. (Candidate's thesis). Cherepovec [in Russian].
- Bondarenko, Ja. O.** (2002). Diskurs akcentujovanykh movnykh osobystostej : komunikatyvno-kognityvnyj aspekt [Discourse of ... speech personalities : communicative and cognitive aspects]. (Candidate's thesis). Kyjiv [in Ukrainian].
- Borysova, T. S.** (2002). Linghvostylistychni zasoby stvorennja obrazu stereotypnogho personazha (na materiali anghlomovnoji pryghodnyckoji prozy XIX–XX st.) [Linguistic means of creating the image of a stereotypic personage (on the material of the English adventure prose of the XIX–XX century)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Odesa [in Ukrainian].
- Bortolussi, M., Dixon, P.** (2003). Psychonarratology : foundations for the empirical study of literary response. Cambridge : Cambridge University Press [in English].
- Bucykina, N. Je.** (2004). Linghvokognityvnyj ta komunikatyvnyj aspekty vnutrishnjogho movlennja personazhiv (na materiali khudozhnjoji prozy F. Moriaka) [Linguo-cognitive and communicative

- aspects of personages' inner speech (on the material of F. Mauriac's fictional prose)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Chatman, S.** (1980). *Story and Discourse : Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, NY : Cornell University Press [in English].
- Ckidan, O. Gh.** (2007). Kontrastyvni stylistychni zasoby vtlennja konceptu TVORChA OSOBYSTIISTJ u khudozhnikh tekstakh U. S. Moema [Contrastive stylistic means of creating the concept creative personality in U. S. Maugham's fictional texts]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
- Dictionary of Narratology*. (2003). G. Prince (Ed.). University of Nebraska Press [in English].
- Fishelov, D.** (1990). *Methaphors of Genre : the role of analogies in genre theory*. USA : Pennsylvania State University [in English].
- Forster, E. M.** (1963). *Aspects of the novel*. Harmondsworth : Penguin [in English].
- Hamon, P.** (1972). On semiologic status of character. *Critical Essays* (R. Howard, Trans.) (pp. 117–163). Evanston : Northwestern University Press [in English].
- Hochman, B.** (1985). *Character in Literature*. UK : Cornell University Press [in English].
- Hundert, A.** (2017). Rethinking the Strong Female Character. *Critical Essays*. The Ploughshares. Retrieved from: <https://blog.pshares.org/rethinking-the-strong-female-character/> [in English].
- Ginzburg, L. Ja.** (1979). O literaturnom geroe [On a literature hero]. Leningrad: Sov. pisatel [in Russian].
- Grejmas, A. Zh.** (1996). Razmyshlenie ob aktantnyh modeljah [Reflexions on actantial models]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta – Moscow University Bulletin* (Vol. 1), (pp. 118–135). Moscow [in Russian].
- Gural', O. Ju.** (2005). Koncept «personazh» : sprobа kognitivnogo analizu [“Personage” concept : cognitive analysis attempt]. *Visnik Sums'kogo derzhavnogo universitetu. Filologichni nauki – Sumy State University Bulletin. Philological Sciences* (Vol. 5 (77)), (pp. 109–114). Sumy [in Ukrainian].
- Karasik, V. I.** (2004). Jazykovoju krug : lichnost', koncepty, diskurs [Lingual circle: personality, concepts, discourse]. Moscow : Gnozis [in Russian].
- Karaulov, Ju. N.** (1987). Russkij jazyk i jazykovaja lichnost' [The Russian language and the language personality]. Moscow : Nauka [in Russian].
- Keel, S.** (2014). *The Greatest Female Characters in Literature*. UK [in English].
- Koleghajeva, I. M.** (2010). Zobrazhennja personazhnogho dyskursu jak zhanrovo determinovanyj vyjav komunikatyvnoji vtorynnosti v khudozhnjomu teksti [Representation of personages' discourse as a genre determined display of secondhand (reproduced) communication in belles-lettres text]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University* (Vol. 61 (896)), (pp. 102–107). Kharkiv [in Ukrainian].
- Kolisnychenko, N. Ju.** (2008). Linghvoapoetyka nimeckjo- ta anghlomovnykh romaniv (romance, romans): ghendernyj aspekt [Linguopoetics of German and English novels (romance, romans)]. (Candidate's thesis). Odesa [in Ukrainian].
- Leavy, P.** (2014). Chick-lit, Science and Feminism? *The creativity post*. URL: https://www.creativitypost.com/article/chick_lit_science_and_feminism [in English].
- Liljestrom, M.** (1996). *Sukupuolijarjestelma. Avainsanat* (pp. 118–130). Tampere [in German].
- Literaturoznavchij slovnyk-dovidnyk [Literary vocabulary-guide]*. R. T. Ghrom'jak, Ju. I. Kovaliv et al. (Eds.). (2007). Kyiv : VC «Akademija» [in Ukrainian].
- Lotman, Ju.** (1996). Tekst u teksti. Antologhija svitovoji literaturno-krytychnoji dumky XX stolittja / M. Zubryckoji (Ed.). Lviv : Litopys [in Ukrainian].
- Margolin, U.** (1983). Characterisation in narrative : some theoretical prolegomena. *Neophilologus* (Vol. 67), (pp. 1–14) [in English].
- Margolin, U.** (1990). Individuals in Narrative Worlds : An Ontological Perspective. *Poetics Today*, (Vol. 11 (4)), (pp. 843–871) [in English].
- Margolin, U.** (1987). Introducing and Sustaining Characters in Literary Narrative : A Set of Conditions. *Style* (Vol. 21 (1)), (pp. 107–124) [in English].
- Margolin, U.** (1989). Structuralist Approaches to Character in Narrative : The State of the Art. *Semiotica* (Vol. 75 (1-2)), (pp. 1–24) [in English].
- Mead, G.** (1990). Representation of fictional character. *Style* (Vol. 24 (3)), (pp. 440–480) [in English].
- Morozova, I. B., Jershova, K. I.** (2019). Linghvaljni zasoby vyrazhennja emotyvnosti v zhinochomu romani [Lingual means of expressing emotiveness in women's novels]. *Mova – The Language* (Vol. 31), (pp. 20–26). Odesa [in Ukrainian].
- Palmer, A.** (2004). *Fictional Minds*. Lincoln and London : University of Nebraska Press [in English].

- Paskova, N. A.** (2005). Koncept ZhENShhINA. Antologija konceptov [The concept “WOMAN”. Antology of concepts]. V. I. Karasik, I. A. Sternin (Eds.). (Vol. 2), (pp. 132–146). Volgograd : Paradigma [in Russian].
- Pearson, C., Pope, K.** (2005). Toward a typology of female portraits in literature. *CEA Critic* (Vol. 37 (4)), (pp. 9–13) [in English].
- Postmodernizm. Jenciklopedija [Postmodernism. Encyclopaedia]. (2001). A. A. Gricanov, M. A. Mozhejko (Eds.). Minsk : Interpres-servis; Knizhnyj dom [in Russian].
- Pozharycjka, O. O.** (2014). Avtorsjkyj koncept pozytyvnosti u movlennjevomu portreti gholovnogho gheroja : komunikatyvno-paradyghmatychnyj analiz [The author’s positivity concept in speech portrait of the main character : communicative and paradigmatic analysis]. (Extended abstract of Doctor’s thesis). Odesa [in Ukrainian].
- Rampton, D.** (2019). From Shakespeare to Rowling. *Literary Semantics : Brighton Readings* (Vol 35), (pp. 341–367) [in English].
- Richardson, S.** (2009). Kinhead-Weekes M. Pamela. A collection of critical essays. N. J. [in English].
- Rimmon-Kenan, Sh.** (2002). *Narrative Fiction*. London, New York : Contemporary Poetics [in English].
- Ryan, M. L.** (1991). *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington : Indiana University Press [in English].
- Savitt, J. D.** (1982). *Female Stereotypes in Literature (With a Focus on Latin American Writers)*. URL: <https://teachersinstitute.yale.edu/curriculum/units/1982/5/82.05.06.x.html> [in English].
- Thomas, S.** (2002). The great chick lit conspiracy. *The Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/the-great-chick-lit-conspiracy-172223.html#comments-area> [in English].
- Thornton, A.** (2010). *Women’s fiction why not?* G. Tibballs (Ed.). Running Press Book Edition. London [in English].
- Tomashevskij, B. V.** (1996). *Teorija literatury. Pojetika : ucheb. posobie* [Literary theory. Poetics : textbook]. Moscow : Aspekt Press [in Russian].
- Weinsheimer, J.** (1979). *Theory of Character : Emma*. *Poetics Today* (Vol. 1 (1-2)), (pp. 185–211) [in English].
- Werth, P.** (1999). *Text worlds : representing conceptual space in discourse*. Longman [in English].
- Wolff, C. Gr.** (2005). *Female Literary Character s: Basic Types and Images*. USA : Massachusetts University Press [in English].